

To zelo zanimivo knjigo zaključujeta izčrpna povzetka v srbohrvaščini in angleščini. V dodatku nam avtorica postreže s tabelami in obširnimi seznamom uporabljenih virov in literature. V tabelarnem delu objavlja podatke, ki kažejo gibanje zunanje trgovine Srbije in Jugoslavije ter potek zadolževanja srbske oziroma jugoslovanske države pri ustreznih Narodnih bankah. Zlasti sta povedni zadnji dve tabeli, v katerih najdemo popis vseh notranjih in zunanjih dolgov omenjenih držav z odplačilnimi roki, vsotami, obrestno mero in letnico izplačila.

Nedvomno lahko na koncu predstavitve zapišemo, da gre za zanimivo, tekoče in znanstveno korektno napisano knjigo o dosedaj redko obravnavani in širši javnosti malo poznani tematiki. Gotovo pa lahko, glede na avtoričina leta in dejstvo, da je pričujoče delo že njena druga knjiga, tudi v prihodnje pričakujemo podobna »prijetna presenečenja«.

Žarko Lazarevič

Boris Kuret, **Boršt**. Boršt : Prosvetno društvo Slovenec, 1990. 172 strani.

Bogatemu fondu slovenske lokalne zgodovine ter krajevnih kronik se je pred kratkim, decembra leta 1990, pridružilo delo Borisa Kureta »Boršt«. Ta kraj, ki z Dolino, Boljuncem in Ricmanji tvori homogeno enoto tržaškega Brega, pokrajine, stisnjene med kraško planoto in morjem, ki ga tu zapira Zaveljski zaliv, je tako v preteklosti kot v današnjih dneh ohranil svojo strnjeno in narodno zavest.

Tržaška okolica se je v povojnem obdobju znašla pod načrtnim udarcem razlaščanj slovenske zemlje. Nacionalno homogeni teritorij so vseskozi krčili v najrazličnejše namene ter vedno v imenu napredka in bodočega razvoja. Prav dolinska občina, ki je bila izrazito primestna ter z bogato kmečko produkcijo v funkciji vsakodnevne oskrbe tržaškega trga vrtnin in sadja, je v načrtnem razlaščanju slovenskih občin v 60. letih prva izgubila več kot 2/3 agrarne zemlje. Razslojenost prebivalstva, izguba tradicionalnih načinov produkcije ter neposreden stik z mastodontnimi strukturami tovarn, ki so se načrtno zažirale v enotno vaško središče, so bili predpogoj za nevarno inklinacijo vrednot, kjer sta narodna zavest in homogenost kulturne aktivnosti bila sinonim vsakodnevnega uveljavljanja tamkajšnjih vaških skupnosti in njenih prebivalcev.

Trst z okoliškimi občinami je v povojnih desetletjih doživljal usodo planiranega prehoda iz industrijskega centra v središče terciarnih dejavnosti. Ekonomska neučinkovitost, politična nedefiniranost ter demografski padec so prizadeli vse sloje tamkajšnjega prebivalstva. Vizija italijanskega gospodarskega razvoja je ta geografski prostor definirala kot odskočno desko za vključevanje italijanskega kapitala v podonavsko — balkansko področje. V ta namen je bila gradnja cestnih infrastruktur privilegirano področje velikih investicij. Razlaščanje slovenske zemlje je sledilo dvema ciljema: razvojnimi črtam bodočih povezav proti vzhodu ter izpodkopavanju temeljev slovenske samobitnosti na tem prostoru. Manjšinska politika v zamejstvu se je tem trendom s težavo upirala. Definiranje prave poti obstanka oz. ohranjanja bistvenih smeri razvoja slovenske narodnostne skupnosti v Italiji je bilo često stihijsko in nedomišljeno. Marsikdaj se je kultura podrejela ekonomskim zahtevam samoorganiziranja in samofinanciranja. Marsikaj pa je raslo iz korenin posameznih skupnosti in posameznih pobud bogate tradicije preteklosti. V ta drugi razdelek sodi tudi delo Borisa Kureta »Boršt«. Ob devetdeseti obletnici prosvetnega društva Slovenec iz Boršta je ta marljivi in prizadevni kulturni delavec na svojstven način hotel povezati preteklost in sedanost slovenske vasi. V dolgih letih iskanja ter evidentiranja potrebnega gradiva je obredel vse pomembne inštitucije zgodovinskega spomina med Ljubljano in Reko. V svoji kroniki je obdelal s faksimiranjem arhivskih virov in komentarji Posojilno in konsumno društvo, Bralno in pevsko društvo Slovenec, Vzajemno društvo za zavarovanje goveje živine, Narodno delavsko organizacijo, Pogrebno društvo ter Glasbeno društvo Slovenec, torej vse oblike kulturne in gospodarske samoorganiziranosti davčne občine Boršt. Na modelu ene vasi je prikazal osnove narodne in gospodarske rasti Slovencev konec prejšnjega stoletja v okolici Trsta.

Povezave s tržaško slovensko politično stvarnostjo so tekle tudi na ravneh akumulacije kapitala in političnega konsenza. Politično društvo Edinost ter Zveza posojilnic in hranilnic sta v okoliških vaseh črpala svoj življenjski sok ter perspektivo narodne enakopravnosti. Vse vasi v tržaškem Bregu so bile znane po odličnem vinu. Domača »bržanska«, izvrstna in daleč naokrog znana vinska kapljica je v Boršt vedno privabljala tržaške izletnike, ki so tu pustili marsikateri krajcar ali celo krono. Železniška proga Trst—Herpelje je kraju prinesla razvoj in hitrejšo povezavo z mestom, kjer so lahko prodajali cenjeno prvo zelenjavo in sadje. Vse to je Borštu dajalo značaj bogate in napredne vasi, kar se je kazalo v razčlenjenem društvenem in kulturnem življenju. Da bi zbral vse te drobce »živete zgodovine«, je avtor veliko časa predsedel v Državnem arhivu v Trstu, v tržaški Mestni knjižnici, v Arhivu za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu, v Slovanski knjižnici v Ljubljani, v Narodni

in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, v knjižnici Narodnega muzeja v Ljubljani, v Študijski knjižnici na Reki ter v Župnijskem arhivu v Borštu. V knjigi je evidencial vse protokole in člane omenjenih društev, njihova pravila ter cilje, kar je edinstven seznam bogatega kulturnega in gospodarskega udejstvovanja te primestne tržaške vasi.

V drugem delu obravnavane knjige je Boris Kuret razgrnil seznam inštitucij v omenjeni občini. Obdelal je Občino Boršt ter sistem lokalne uprave vseh vasi v Bregu. Posvetil se je inštituciji Cerkve, šolstva, pošte in drugim oblikam uprave. Bogati seznam in historiatih teh inštitucij dokazujejo razvejanost posvetnega in cerkvenega življenja v teh krajih. V besedi in sliki je avtor obdelal gradnjo železnice Trst—Hrpe-lje, ki je bila zgrajena leta 1887, da bi se izboljšal trgovski promet med Trstom in Istro, ter da bi se skrajšala tovorna pot v smeri Kranjske in drugih avstrijskih dežel. Proga je merila 20 kilometrov in je bila zgrajena v višinski razliki 488 m. Na njej je bilo 7 viaduktov in 87 zgrajenih objektov. V Borštu je bila postaja opremljena z dvema tira za prehitavanje in z enim za postajanje. Železniška proga je veliko prispevala k hitrejšemu razvoju vasi in hitrejši komunikaciji z mestom.

Avtor svoje delo zaključuje s prikazom 1. svetovne vojne ter posledic v življenju vasi. Visoka narodna zavest prebivalcev Boršta je bila opazna tudi v kasnejših desetletjih, ko so marsikateri morali v izgnanstvo ali v fašistične zapore.

Se dandanes je kljub bližini mestnih naselij in grozljivim infrastrukturnim cestnim povezavam ta vas ostala sinonim slovenstva. Obrnjen k soncu in obkrožen z vinsko trto ter z oljčnimi nasadi Boršt vztraja v svojem tradicionalnem življenju. Delo Borisa Kureta je ta izsek slovenske primestne vasi odlično predstavilo. Brežanska vas Boršt se nam je tako vtisnila v spomin v svoji bogati obleki preteklosti, vaško dogajanje, postavljeno v širši prostor, pa je dokaz žilavosti teh ljudi, kar je garancija tudi za jutrišnji dan.

Boris Gombač

Mario Meneghini, Piero Pisenti. Portogruaro 1990. 357 strani.

Piero Pisenti (1887—1990) je bil prvi prefekt furlanske pokrajine (Provincia del Friuli), ki je nastala januarja leta 1923 iz prejšnje videmske pokrajine, iz delov bivše Goriško-Gradišanske ter iz tistih delov Koroške in Kranjske, ki so po rapalski mirovni pogodbi prišli pod Italijo. Ta združitev je imela tudi raznarodovalne namene in prefekt Pisenti je s svojimi ukrepi deloval izrazito protislovensko. Milica Kacinova ugotavlja, da je v furlanski pokrajini vladala »ostra in neomahljiva politika raznarodovanja«. Pisenti je poznan zlasti po ukazu z dne 19. oktobra 1923, s katerim je ukazal tujerodnim časnikom, da imajo naslove prevedene v italijanski jezik in da je tudi vsebina dvojezična. Ta strogi ukrep je sam Mussolini po par dneh prekalal. Pisenti je nato izgubil mesto prefekta, vendar je po krajšem obdobju znova deloval v stranki. V salojski republiki je bil 6. novembra 1943 imenovan za pravosodnega ministra. Takrat je Mussolini o njem dejal, da je človek, ki je imel celo dvajsetletje sposobnost »neke krivoverske razsvetljenosti«. Ta Mussolinijeva fraza je izbrana za podnaslov biografije izpod peresa Maria Meneghina, časnikarja, ustanovitelja in urednika desničarskega »Nuovo Fronte«.

Knjiga, o kateri poročamo, je hagiografska. Sestavljena je iz pričevanj različnih avtorjev. V njej so ponatisnjeni nekateri dokumenti, Pisentijevi članki in razgovori. Knjiga ni znanstveno delo. V objavljenem gradivu je tudi nekaj bežnih opozoril na razmere v takomenovani Julijski krajini, predvsem za čas med drugo svetovno vojno. Pisenti je leta 1925 izdal brošuro *Problemi di confine*, v njej je obdelal slovensko duhovščino. Februarja 1944 je v spremstvu sekretarja fašistične stranke Alessandra Pavlinija obiskal regiment »Tagliamento« na Tolminskem. Po vojni je deloval kot odvetnik in bil soudeležen pri družbi, ki je zgradila vzpenjačo na Svete Višarje (1964). Takrat je živel v Furlaniji, sicer pa je bil doma iz Perugia. Na knjigo velja le opozoriti, nima pa posebno velike historiografske vrednosti.

Branko Marušič

Charles S. Liebman, Steven M. Cohen, *Two Worlds of Judaism*. New Haven—London : Yale University Press, 1990. 11 + 202 strani.

Publikacija pregledno predstavlja današnjo problematiko ameriškega in izraelskega židovstva v vsej večplastnosti. Charles Liebman je univerzitetni profesor političnih ved v Izraelu, Steven Cohen pa profesor sociologije na univerzi v New Yorku. Knjiga tvori zaokroženo celoto in je razdeljena na poglavja: židovska kolektivna zavest, etnocentrizem in antisemitizem, država in diaspora, liberalizem in židovstvo, versko življenje.

Viri in literatura: rezultati mnogih anket in socioloških raziskav različnih avtorjev, med njimi tudi Liebmana in Cohena. Članki časopisov Los Angeles Times, 1988